

LEEUWARDEN NIEUWSBLAD

Friesche Kloosterkeramiek.

Wetenswaardigheden uit het geschiedboek der aarde.

— Wanneer door een ontgraving het geschiedboek der aarde wordt opengeslagen helpt het aardewerk ons steeds voor de feitelijke en relatieve datering van al wat daarbij gevonden wordt. Van bijzonder belang is dit wanneer de opgraving beperkt is tot een bepaald beschaving of een nauw omsloten tijdvak.

Bijzonder gelukkig tot dit doen ik in 1910-1918 het dagelijks toezicht kon uitoefenen over de ontgraving van de Leeuwarder Jachthaven aan de Grooms, het waarvoor dat in het verleden van het Vliet de verbinding van Leeuwarden naar het Zuiden vormt.

Hier te vergraven land bleek in het laatste kwart van de 16e eeuw het kleiland geweest te zijn van op het Vliet gevestigde pottenbakkers, die in de sleuven waaruit de pottenbakkersleien werden gegraven de in hun bedrijf ontstane scherven ladden gedeponeerd. Waar deze pottenbakkers levens importeurs waren van in- en uitheemsche glas- en aardewerk kon er mijn artikel over schrijven dat tot titel droeg: „Het aardewerk in Friesland in gebruik in het laatste kwart van de 16e eeuw.“

want is aan de bekende kan met de vloedspelers uit het Friesch Museum door mij besproken in het Gedenkboek Leeuwarden 1435-1935 en met die in de Wieringer Meer gevonden en door Dr. Braat in 1933 besproken in zijn proefschrift.

Zooval Dr. Braat als ondergeteekende zoude mogelijke Franse invloed of herkomst van deze kannen. Ook de kan uit Klaukamp met zijn verheven ribben doet aan Franse exemplaren denken. Deze groep wordt gedateerd op de 12e à 14e eeuw. Aan de kan van Klaukamp kan mij een vroegere datering worden gegeven, wellicht 12e of 13e eeuw.

Verwant met dit loodglazuur aardewerk zijn een paar kannen met typische uitgesneden voor- en achterkant met groen en geel glas- en z.g.n. slib- of ringeloor versiering. Deze kannen met hun donkergroen loodglazuur zijn identiek met de kan, die ik eens wist te verwerven bij de vergraving van de terp te Ferward, waarop HERJUM-SMA-STATE heeft gestaan. Dit type aardewerk, dat ook in andere Friesche kloosterterpen gevonden is, kan mij licht inheemsche mogelijk kloosterfabriek zijn. Ontgeenzeg-

gens in Nederland, waar Lucas van Leiden er in het begin van de 15e eeuw een kopergraving van maakte en naar afbeeldingen voorkomende in de kerken van Hoogstraeten. Aenschied Dordrecht en de idelstid fragmenten van langwerpige vierkante bradpannen gevonden, een soort bazepannen. Dergelijke bradpannen tot ik ook aan in Muesen in Skandinaavie. Mogelijk dat het fragment uit Klaukamp gedend heeft voor een pan waarin de monniken eens een heretocht of een reerug hebben gebraden.

Van het huishoudelijke aardewerk kwam uit de zand te voorschijn een kookpote op 3 poten, een pot de chambre, een z.g.n. zalpote en een dekkel voor een kookpot. Dit dekkel was van het z.g.n. huiskamer van zijn eigenaar voortroond. Dat wij ook hier met inheemsche aardewerk uit de kloostertijd te maken hebben staat wel vast. Als gewoon gebruik-aardewerk verschildt het nog niet van het loodglazuur-aardewerk dat tot de enkele jaren nog op het Vliet werd gemaakt en dat ook nu nog wel in steengoedwinkeltjes te verkrijgen is.

C. Import uit Rijland.

Fragmenten van een z.g.n. Jacoba-kannetje en van een naar een tekening van Peter Pluiter versierde z.g.n. Schelle beide uit Siegburg en van brug steengoed uit Keulen en Raeren, laten ons de Duitse import zien, die in de 16e eeuw ons land moet hebben overtroond. Er kan te denken nergens in vroeger bewoonde grond worden gevonden de deze geheel doorierende met lood glazuur overtekte, steenharde ceramiek komt te voorschijn.

D. Majolica.

In de tweede helft van de 16e eeuw kwam de uit Italië naar Nederland overgekomen uitvinding om aardewerk met een wit tin-glazuur te overdekken, ook in de Noordelijke Nederlanden in zwang. Een schert van een bord soogte uit aan het schabbe dat de Nijcklooster voor de dak kwam. Vint over een met in de Jachthaven gevonden scherven en kan dus geleidelingsworden als Noord-Nederlandse majolica uit het laatste kwart van de 16e eeuw.

De andere majolica-scherf maakt de indruk afkomstig te zijn van een z.g.n. Uitenpote, Duitse majolica uit de tweede helft van de 16e eeuw.

Uit deze weinige gegevens krijgen wij reeds een inzicht in het dagelijks leven der Klaukampster vrouwen. Als wij dit overzicht aanvullen met wat van andere kloosters in het Friesch Museum is bewaard zullen wij er verstand van staan hoeveel wetenswaardig uit het bewaren van deze scherven te putten is.

NANNE OTTEMA.

Distributie van koffie-surrogaat en thee.

De geldigheidsduur van bon 18 verlengd.

De secretaris-generaal van het Departement van Landbouw en Visserij maakt het volgende bekend: „Het is bekend dat de distributie van koffie-surrogaat en thee.

Zoals bekend, heeft de met „18“ genummerde bon van de bankaart „algemeen“ nog geldigheid tot 17 Mei a.s. tot en met 27 April recht geven op het kopen van 50 gram thee of 125 gram koffie, voor zoover voorraad, of 250 gram koffie-surrogaat. Er zij in dit betrekking tot de distributie van koffie-surrogaat van de van overheidswege voorgeschreven samenstelling, in de verpakking welke het opschrift „Vergruining no. 1“ draagt, wordt gedistribueerd en andere soorten koffie-surrogaat zonder bon mogen worden uitverkoet. Aangezien het in de handel brengen van het officiële koffie-surrogaat mer tijd in beslag neemt, dan aanvankelijk werd verwacht, wordt, teneinde het publiek in staat te stellen ook de eventueel nog niet ingeleverde bonnen bij de detailisten tegen het daarop volgende gestelde rantsoen in te wisselen, de geldigheidsduur van bon 18 met 2 weken verlengd, de met „18“ genummerde bon geeft derhalve ook nog gedurende het tijdvak van Maandag 28 April tot en met Zondag 11 Mei a.s. recht op het kopen van 50 gram thee of 125 gram koffie, voor zoover voorraad, of 250 gram koffie-surrogaat.

De nieuwe periode vangt 5 Mei aan, en duurt tot 23 Mei.

Zoals destijds werd bekend gemaakt, wordt in den vervolgde de duur der distributieperiodes gesteld op vier in plaats van zes weken. Het rantsoen zal 40 gram thee of 250 gram koffie-surrogaat per periode van vier weken bedragen. Teneinde de vraag naar afbreedende geleidelings te verkleinen, is besloten de nieuwe distributieperiode niet op Maandag 28 April a.s., doch een week later, d.i. op Maandag 5 Mei a.s. te laten beginnen. Waar het echter niet in de bedoeling ligt de distributieperiode als zodanig naar een later datum te verschuiven, doch uitsluitend de aanvangsdatum, van de eerste volgende op 5 Mei aanvangende periode bij uitzondering drie in plaats van vier weken duren. Voor het tijdvak van Maandag 5 Mei tot en met Zondag 23 Mei a.s. zal derhalve een ander aan te wijzen bon van de „bankaart algemeen“ recht geven op het kopen van 40 gram thee of 250 gram koffie-surrogaat.

In verband met het bovenstaande dienen de detailisten die in ontvangst genomen bonnen 18 in plaats van gedurende het tijdvak van 28 April tot en met 2 Mei in te leveren in het tijdvak van 5 Mei tot en met 9 Mei a.s. De bonnen, welke zij op 3 Mei van hun klanten ontvangen, dienen na afloop van de volgende distributieperiode, dat is dus in het tijdvak van 20 tot en met 30 Mei te worden ingeleverd.

Harde hoofden.

„Ik“, zei Sint de Jong, „heer de fyts non en ik bin es nae de carste Hoogbrug toe fyts, ik kint, ik mut es wete as de bultanden al weer leven water binne. Mar dat waren es. En ook al in heel andere gedaante, daar staat al knap gras en de carste giele bloemkes binne der oek al. Wat weenlike weer 'n lijn gesicht hie na al dy tystigheid fan 'e winter. Aparte moai is 't daar nae alle kanten út. Itsj naar de Wouden as op nae Goutum en Wargen, dat is dat je dy klike nae Leekum en Wyns en Miedum, it is alleaer ewen wyd en rûm en it tilt daar boereplaatzen. Der liepen oek al koeibeenen — ja, je suden segge it is seumer, behalve dan 't koeie hooge skerge wyn út 't Noordwesten; anders waar ik de Kantelanden omgongen as mikien wel over Oudkerk en Birdaard, mar dat dust ik nu oet te wagen.“

„In alle gefale“, zei Rikus, „doo hest non docha om it hoekje keken, en sien, dat de natuur, dat de ontwaakt; mocht ik nou met in paar weken noch es in moasje dach wude, dan gane wy tegere dy froukant es on.“

— De Wouden binne oek allyd wat foerliker.“

„Nou, dat staat“, zei Sint de J., „oeh, je wel oek hest wel es weer wat anders kint as disse die liffere fan alle dagen, en de natuur dat is allyd weer even reusachtig.“

„Ja“, ze Lindert, „su 'n lentefareel dat gryp je allyd, gryp jou kan mife oer an. As je doar dy jonge lamkes boekelen sien en steatsjwippen teugen it ouwe skaap an en 'n ouderlaar staet op één pot bij de slaet en de froske kwake soa oalmoech met twee grote belen op hur platte groene kop, just boven toe it einroksot, nou, dat is dat iet, dat je oek mar just in 't foortjaar belevde kenne. En dan niet hie in 'e stad farsel.“

„Ja“, zei Blok, „dat segge jou nou wel, mar nou fyn ik it komyk, dat wy hier in 'e stad allyd wel 'n groot 1-Mei-fiese kenne konen met duenden meien, en dat it buten op 'e dorpen noat goed belevde.“

Krist zei: „Mar wat het der er nou met te maken? 1-Mei-fiese, dat kan krek soa goed op it saal as baten op it land. Mar de natuur ontwaakt en sien, dan mut je in 'e natuur seels weze. Soa as Lindert it beskryft, soa is 't — je mutte gedre en groen om je heene bewene en somsken en de lucht blase.“

„En de liskarkes“, zei Rikus.

„Kietis niet“, zei Krist, „Lindert het ik knap seil wat bij seil dat 'e Lente as it foortjaar, dat is dat kenne meien, mar dat het niks te maken met 1 Mei.“

„Dus, jou wille bewere, dat er oek 'n ferband tusken is? Wat in domme riddensjes, wat in domme riddensjes. In Meifest is 'n oek oet op it saal, want dan is 't oek oet. Onze foortdars, dy houden it al. En dy maakten er nevanten near fan as op 't heden.“ Aldus V. Blok.

„Ja“, zei Krist, „dat mut ik jou toestem me Ype, gongen sij niet metmekander toen it bos in? En dan in wagen daer 'n jonge frou op ston met in tike in 'e fan, it slaat my foer, dat ik euk es lezen hie.“

„Nou man“, zei Krist, „dat is dochs krek soa as heer in 'e stad oek wel fertoand.“

hewwe. En weet hoe faak — en allyd primje, en daer 't el in pusje aertheidich an hadde. En noait wat te redden. Waaron mutte de foortdars daer nou bij te pake brast wude.“

„Omdat it daar fan afslant, man.“

Lindert zei: „Nou ja, daar leit wat in opslanten farsel, dat, as je soaleis fere, dat je dan oek wile wille, hoe dat it onslanten is. Er sit wat aher, dat is farsel, want achter alle ouwe gebroten sit wat, dat wy mikien niet near wete, mar de geleerden wel — En nou kan it in naitich a'p weze, dat as je saks in stand bouwe wille, er meten oek seil wude hoe en wat. Mar ja, farsel, wy binne besot gebied, en nou kan ik best weze, dat sij fan gya farselen wile wilt.“

„Of krek andersom“, zei Blok, „al si mi raer ferwonderde, dat de 1-Mei niet in stand houden wude, noait sij in Duitland er just wel feut wike fan make. Wat hewwe sij daar niet in fiesden dy ferband bouwe met it boereleven, met it gewas, met de bouweij op it land. Dat sille sij hier oek inleere, krek dat mar. Wy stane er hier omme krek soa foer.“

Rikus zei: „Ik juch it toe, wy mutte fooral niet ansture op heibel, mar nou be-gryp ik niet, waarom as de foortdars er an te oek kenne mutte.“

„Dat leit 'n an dy hard hoedstje“, zei Y. Blok, „dat is dy toech niet duktik te maken.“

„Ja, mar je kenne nou wel segge, dat sij an it ouwe hange, mar sij wete oek toe te pakken as er wat ofskatf wurde mut, dat zeen je an dy farselstjes. — Het er wel oet onbittig, belasting weest foer de kleene nua? Waer er wel groter seil.“

„In pest“, zei Sint de Jong, „je kenne it wel in folskeplaeche noeme. En deur it eigen klop oepid. Oeh, oeh, wat hie daar in grote arme hieboedings wel drama's oepuld om dy ellendige smeartige farselstjes. As dy meensen dan weer es fute suden metmekander in 'e Sundagen, en oek hie de in oek kring fan 'n fyts hiebyckaar skarredaard desonds twee as drie op konen, dan lei it weer an 'e plaetsjes. Je mutten per seil sukke dagen oek met su-leu-gewonen. Mij delyt allyd, mar it is oek oet der oet de hoogere regersdars en soa smoad, dyt ons fan dy plaech ferioke kon.“

En de heele nesje lide er onder.“

„Ja“, zei Rikus, „en nou praetten jinne anrekret oek noch fan m'n hard hoedstje.“

„Hest oek“, zei Lindert, „mar wat ik beskaumen fyn, dat is, dat wy wat fereenden soa gesied fan su 'n kwaal ferioke wude.“

„Nou“, zei Krist, „ik hew allyd granch met su 'n plaetsje loope mocht, 't kint mikien kynderchich, nu 't bet si 'n oet tegeu-gewonen. Mij delyt allyd, mar it is oek oet der oet de hoogere regersdars en soa smoad, dyt ons fan dy plaech ferioke kon.“

„Dan“, zei Lindert, „must it oek noait ofligge, seun, dan wurdet in grot dme-kun, it grotste uniekum fan 'e stad.“

B. a.

DIESTAL UIT KLEEDKAMERS.

Op 20 Maart lj. werd in de kleedkamers op de sportvelden in de Sladspark te Groningen de onangename ontdekking gedaan, dat uit tusschen van de aldaar handeld spelende meisjes, de portemonnees waren verdwenen.

In verband met dit feit stond Donderdag terecht de 27-jarige bankwerker E. te Groningen. De verdachte bekende de hem ten laste geleide feiten te hebben bedreven.

De officier van justitie wou de gepleegde misdrijven zeer ernstig teneer daar verdachte reeds vier maal eerder is veroordeeld. Spr. eischte een gevangenisstraf voor de tijd van 1 jaar.

De Limburgse Reuwe staat in bloet. — Als reusachtige bruidsbouquetten prijken thans de kersenboomgaarden in Zuid Limburg in (Het Zuiden)

Tegels uit het klooster „Klaukamp“. Links met inlegwerk, rechts met verheven ornament.

Ook de ontgraving van de rest van de terp waarop het klooster „Klaukamp“ heeft gestaan geeft ons een dergelijke kans. In 1165 is dit klooster door monniken der Cisterciensers gesticht nabij het meerje ten Noorden van het dorp Rinsumageest. Een dergelijke ligging was voor de monniken geschikt, omdat daardoor voorzien werd in de behoefte aan versche visch gedurende de vastendagen.

Voor dengenen, die in de Grietien Dan-tumafeld wij gaan omwringen, zijn er nog vele herinneringen aan de oude kloostertijd te vinden. In het nabijgelegen Rinsumageest de tuiscen kerk met zijn dubbel schip en krypt, in de laags de 12e geleegen dorpen en brandhuis en Janum de oude baksteen-kerke en Zuidwaerts, met het Klaukampster Meer door de Schiersloot verbonden, de Schiersloot te Veenwouden, eenmaal het zomervierlijk van de abten en de plaats waar de winterbrand uit de elanden nabij het Godelde Tolhuis vandaan werd gehaald. Natuurlijk is ook een bezoek aan het Friesch Museum loont, al was het alleen maar om het fijne portret van gien zien, dat voorkomt op een grafsteen uit de 14e eeuw. Schone van het kerkhof te Rinsumageest. Met een jachtspoor gewapend, gekleed in een antieke tunica, zien wij den jonkman Yppo in onze verbeelding in de toen zeker veel meer beschrijke omgeving van het klooster op heil rondwanden.

In 1580 is ook Klaukamp met de andere Friesche kloosters afgevoeren. Gedurende de afgevoeren vier eeuwen is het klooster niet door muren en singels afgesloten dorp met vele honderden bewoners was, een middeelpunt geweest van de Friesche kloosterbeschaving. De vondsten op aardewerk-gebed, die hierbij getoond worden kunnen den oek in dit tijdvak tusschen 1165 en 1580 worden gedateerd.

A. Bouwfragmenten.

Van de kloostergebouwen zelf afkomstig zijn de beide vloeren of wandtegels waarvan de een met ingedrukt wapenschild en de andere met een kruis. Het wapenschild is met tegels uit de ongenoele linden en waar- van speciaal die uit Engeland bijzonder rijk bewaakt zijn. Ook andere Friesche kloosters Ferward, Marlingaard, Aduard enz. hebben een nog niet bewerkte schat van dergelijke bouwfragmenten opleverde. In Nijcklooster nabij Scharnegroot hie ik bij de afgraving zelfs een geheel vloer van de bekende kleine middeleeuwsche tegeltjes aangetroffen. Gelijkaartige vloertjes zijn in Utrechtse huizen gevonden.

Van een graf vuurvast aardewerk geschiedt rijp kan met oer- overvloed met een oven voor uitbreiding van het verwarmingsoppervlak. Soortgelijke voorwerpen werden ook ingezeteld voor beverting van de aardschijf.

Natuurlijk zijn er ook groote hoeveelheden bakstenen, z.g.n. kloostermoppen gevonden, dikwils als diverse Gotische ornamenten gevormd of bijgevoerd.

Ook Kloosterstenen met ingedrukt ornament kwamen aan de gebouwen van Klaukamp voor.

B. Loodglazuur-aardewerk.

Van bijzonder belang zijn de fragmenten van een kan met oer- overvloed met een gevloet groen loodglazuur en verheven benden of ribben in donkerder kleur. Wij hebben hier te doen met een kan die ver-

gelijk is er ook verwantschap van deze kannen met buitenlandse exemplaren. In de Musea in Engeland en in Zweden heb ik geheel identieke kannen aangevonden. Het zou mij niets verwonderen als ook deze in het buitenland gevonden kannen door monniken gemaakt zouden zijn.

Een buitengewoon stout loodglazuur-aardewerk is ook het fragment van een pan of schotel van binnen geel-bruin gefazlureerd met gekarteide rand en onder het oer tusschen verheven noppes een mythische voorstelling: Phyllis haren man, den filosoof Aristoteles, maltraitereet. De kleeder-niet van de vrouw is die van een Duitse burgeres uit het begin van de 16e eeuw. Het zou mij niet verwonderen wanneer de maker van de vorm van deze versiering hiervoor een kopergraving van een van de Duitse monniken uit de omgeving van Dürer als voorbeeld had gekozen. Soortgelijke versierde loodglazuur aardewerk werd ook gevonden bij de bouw van de silo van Koopmans Meelbrieken te Veenwouden. De hier gevonden schert is versierd met het Lam Goud en een Kruisvaantje. Uit andere opgravingen stukken kan bewezen worden dat dit versierde loodglazuur-aardewerk zeker van de 12e tot de 16e eeuw in zwang was. 't Is m.i. waarschijnlijk dat dit loodglazuur-aardewerk grotendeels inheemsche fabriek is.

De schert uit Aristoteles en Phyllis zou ons zeker geruime tijd bezig kunnen houden omdat hieruit merkwaaardige buitenlandse cultuur-invloeden kunnen worden nagezigt. Oorspronkelijk gold het hier een Indische overlevering van een Koningin, die den eerste Minister tot haar slaaf maakte. Dit verhaal van soortgelijke morose strekking als dat van Joseph en Potiphar's vrouw, werd in de middeleeuwen door Arabische schrijvers overgenomen en versierde zo in de vroeg-Kristelijke schotels. Hier werd, om de tegenstelling nog groter te maken, het verhaal toegepast op Grietische wijfgeeren en hunne booze vrouwen: Aristoteles en Phyllis, Socrates en Antipope. Oorspronkelijk gold het hier een verhaal een tegenganger van de verzoeking van den Heiligen Anthonis.

De oudste literaire vermelding is in Frankrijk in de eerste helft van de 13e eeuw. Eerst vinden wij afbeeldingen, die op deze geschiedenis betrekking hebben in Frankrijk, kort daarna in Duitschland en vervolgens in Nederland.

Scherf met de voorstelling van Phyllis, die haar man den wijger Aristoteles, als rijlder gebruikt.